

Dyviks lövängar

Naturguide till Dyviks lövängar

Dyviks lövängar ligger vid Dyviksmaren längst ut på Brevikshalvön. Området är knappt 20 hektar stort och inrättades som naturreservat år 2011. Markerna tillhörde förr Dyviks gård, ett skärgårdsbhemman som funnits sedan medeltiden. När skötseln av ängarna upphörde under 1930-talet, växte de gamla kulturmarkerna igen. Sedan 1984 har Arbetsgruppen Dyviks lövängar återupptagit arbetet och sköter om ängarna på traditionellt vis med lieslätter, fagning och lövtäkt. Den traditionella lieslättern ger en rik flora med en mångfald av olika ängsblommor. Här finns också hassellundar, grovstammiga ekar, strandängar och en vacker innerskärgårdsnatur.

Hitta hit: Åk Tyresövägen och vidare på Breviksvägen. Följ Breviksvägen till dess slut och ta höger på Öringhamnsvägen. Efter cirka 1,5 km svänger du höger på Dyviksvägen. Efter ytterligare någon kilometer tar du till höger på Dyviksuddsvägen. Efter cirka 400 meter är det en liten parkering på vänster sida, mitt emot entrén till naturreservatet.

Sträcka Vandringsen är cirka 600 meter lång.

Ta med: Ta gärna med en flora! Du kan också gå in på virtuella floran, linnaeus.nrm.se/flora/welcome.html.

Tillgänglighet: Det går att ta sig fram med rullstol på stigen från entrén till en liten eldstad vid Lillängen. På ett par ställen sticker det upp rötter på stigen. Med rullator kan man fortsätta en bit till efter eldstaden till södra Strandängen. Den sträckan är dock lite för knölig för rullstol.

Start: På parkeringen mitt emot reservatsentrén. Härifrån går du över vägen och in i reservatet till den lilla hassellunden strax före informationsskylten om Dyviks lövängar.

1. Hassellunden

Hassellundarna är ett karaktäristiskt inslag i Dyviks lövängar. Känn gärna på de mjuka, lite ludna bladen. I det gamla bondesamhället var hasselbladen liksom även ask- och lindlöv viktiga tillskott till ängshöet för att förse djuren med vinterfoder. Det gällde inte minst i skärgården där markerna var magrare och tillgången till ängshö mindre än på fastlandet.

Hasseln var också värdefull på grund av dess nötter, som hade fördelen att både vara energirika och lätta att lagra. Det var bara att plocka de gröna nötterna i september och sedan låta dem torka. Hasselnötterna var så viktiga ekonomiskt att de inte ingår i

allemansrätten, så om man vill plocka hasselnötter måste man först ha markägarens tillstånd. Enligt de gamla Östgöta- och Skånelagarna fick dock vandraren plocka så mycket att han kunde fylla hatten upp till hattbrättet eller vanten upp till öppningen för tummen.

I mars, april blommar hasseln vackert med pyttesmå, stjärnformade vinröda utstickande märken. På våren och försommaren växer det vitsippor, vårärt, midsommarblomster, bergslok, smörblommor och humleblomster på marken under hasselbuskarna.

Fortsätt cirka 20 meter till den lilla strandängen.

2. Södra strandängen

Södra strandängen är en av de ängar som Arbetsgruppen Dyviks lövängar sköter traditionellt med bland annat fagning och slätter. Slättern ger en rik flora, med många blommor som blir allt ovanligare i Sverige i och med att våra ängs- och hagmarker växer igen eller odlas upp. Typiskt för strandängarna är att de ibland står under vatten vilket ger en lite annan flora än de torrare ängarna. Här på södra strandängen hittar du blommor som gökblomster, olika smörblommor, förgätmigej, humleblomster, daggkåpa och kärrspira.

Kärrspiran är något av en lokal raritet, då Dyviks lövängar är den enda kända växtplatsen i hela Tyresö. Den rosafärgade blomman gynnas både av bete och av slätter. Den hårda stjälken gör att djuren hade svårt att tugga i sig den och gav den också namnet ”lievarg”, eftersom den gjorde lien stum och slö. Ännu mer kärrspira växer på Stora strandängen, efter rastplatsen.

I den högra kanten av ängen står en hamlad ask (hamla = beskära i toppen). Den har kapats på två, tre meters höjd och skördas vart femte år. Förr var lövtakten ett viktigt tillskott för att djuren skulle få mat under vintern.

Fortsätt fram till lilla bron över Dyviksmaren.

3. Dyviksmaren och vassen

I Dyviksmaren finns flera kransalger, som tyder på ganska orörda vattenmiljöer som inte är alltför övergödda. Här leker också flera fiskar som gädda och abborre. Ordet mar är ett annat namn för grund vik och kommer igen i många Orts- och gårdsnamn som Rundmar och Sandemar.

Vass ansågs förr vara ett av våra nyttigaste vilda gräs och var ett utmärkt kreatursfoder och i ett skärgårdshemman som Dyvik var

ung vass ett viktigt tillskott till de magra ängsmarkerna. Stråna kunde också användas till vassmattor eller till taktäckning (på norska och danska heter vass tagrör).

Vass är Nordens största gräs och får ofta flera meter höga strån från den grova krypande jordstammen. Bladen har ett typiskt ”bett” tvärsöver bladskivan som uppkommit då bladslidan tryckt och klämt bladet innan det vuxit ut. Uppkomsten av märket har fått många olika tolkningar i folktron. Enligt en sägen ska Gud och djävulen ha tävlat om vem som kunde skapa det längsta strået. Gud skapade vassen och då djävulen upptäckte att Gud lyckats skapa ett mycket högre och större gräs än han själv försökte djävulen bita sönder vassen, vilket alltså ska ha orsakat ”bettmärkena”.

Gå fram till den gamla tallen på vänster sida om stigen (i högerkurvan).

4. Tallen och båthuset

Tallen är ett karaktärsträd i skärgården. Med sina djupa pålrötter kan den suga upp vätska längre ner i marken och klarar därför att leva på de torra och magra skärgårdshällarna.

Om du tittar uppåt ett par meter på tallens stam ser du den trädlevande svampen tallticka, som är typisk för levande gamla tallar. Talltickan dyker inte upp förrän tallen är minst 100 år, oftast 150-200 år gammal. Man brukar kalla den för en signalart, då den signalerar gamla tallskogar med höga naturvärden. Ved som har angripits av talltickor blir lättare att bearbeta för hackspettar. Särskilt spillkråkor brukar hacka efter föda som hästmyror där veden har rötats av talltickan.

Båthuset hör till Dyviks gård och är unikt på så sätt att det är byggt av liggande timmer ända från sjöbotten. När huset byggdes på mitten av 1700-talet låg det vid Dyviksmarens norra strand, men på grund av landhöjningen blev marens inlopp för grunt så

båthuset fick flyttas till sin nuvarande strand på mitten av 1800-talet.

Liksom för många andra skärgårdshemman var det fiske och boskapsskötsel som var huvudnäringen på Dyviks gård. De magra markerna gjorde att åkerbruket ofta var av underordnad betydelse.

På hällen till höger om stigen växer bland annat gråfibbla, getrams och kärleksört.

Fortsätt utmed stigen cirka tio meter till en torraka (=stående dött träd) på höger sida.

5. Torraka på höger sida

Den här torrakan är trots att själva trädet är dött fullt av liv. Tittar du närmare på stammen ser du många små hål som är spår av olika skalbaggar och andra insekter som bor inne i den döda stammen. De större hålen har hackspettarna gjort när de letar efter dessa insekter. Hackspettar och många andra fåglar gynnas av murken och död ved. Det är lättare att hacka i den lite uppmjukade veden och i de döende träden skapas naturliga bohål som gärna intas av fladdermöss och hålhäckande fåglar. Därför är det viktigt att stubbar och döda träd får vara kvar i skogen, särskilt som död ved är en bristvara i vårt moderna skogsbruk.

Fortsätt in i hassellunden. Stigen smalnar av efter ett litet tag och lutar lite uppåt. På ett ställe sticker hällen fram.

6. Hassellundens flora

Dyviks lövängar har ett av Tyresös värdefullaste lundområden. Även här är markfloran rik och när du rör dig i lunden hittar du växter som teveronika, gökärt, vårbrodd, rödklöver, ängskovall, tandrot, ängssyra, midsommarblomster, liljekonvalj, daggekåpa, blodrot, vitsippa och olika smörblommor och violer.

Många av blommorna är väl anpassade

till den lite skuggiga miljön i hassellunden. Vårblommor som vitsippor blommar tidigt, innan löven slagit ut helt. Andra är skuggtåliga som liljekonvalj och tandrot. Flera av blommorna är ätliga. Gökärtens ljuslila blommor smakar sött som sockerärt och om du tuggar en stund på vårbroddens grässtrå framträder en smak av gräddkola.

Titta gärna lite närmare på tandroten (den växer i ett bestånd lite längre fram i lunden, på höger sida). I bladvecken ser du de karaktäristiska groddknopparna, som gör att tandroten är lätt att skilja från andra blommor. De fyrbladiga lila blommorna sätter sällan frukt utan istället förökar sig tandroten könlöst med hjälp av dessa groddknoppar. Namnet tandrot kommer av att roten påminner lite om en tand.

Ängskovallen har liksom dess snarlika släkting skogskovall sedan länge varit en uppskattad betesväxt. Enligt Linné gav kor som hade ätit mycket kovall ett alldeles särdeles gott smör.

Fortsätt fram till grillplatsen. Strax före grillplatsen växer det flera grovstammiga ekar bland hasselbuskarna på vänster sida.

7. Ekarna

I Dyviks lövängar och hassellundar finns det också gott om gamla ekar. Ekar är ljuskrävande och behöver plats för att kunna breda ut sina vida kronor och är typiska för ett hävdlat landskap. I och med att såväl lieslätter som bete har minskat i våra marker, hotas många ekar idag av igenväxning.

När ekarna drabbas av igenväxningen är det inte bara eken själv som påverkas utan alla organismer som är beroende av eken. I och på en enda ek kan det finnas tusen arter insekter, spindeldjur, svampar och lavar.

Titta och känn på ekens bark. Alla barkveck och håligheter bildar som ett helt universum av livsmiljöer för de olika organismerna. Ju äldre eken är, desto fler arter

lever i och på den. När den dör är den minst lika värdefull! Efter hand som trädet bryts ner tar andra djur och växter över. Larvhål blir exempelvis boplatser åt insekter som i sin tur blir föda åt hackspettar. Större håligheter blir boplatser för kattugglor och andra hålhäckande fåglar.

För att eken och dess invånare ska trivas krävs att den kan breda ut sin vida krona och bli riktigt spärrkronig. Tidigare hjälpte betande djur till att hålla efter uppväxande sly som annars skulle tränga in i ekkronan men idag hotas många av våra ekar av igenväxning.

Fortsätt fram till grillplatsen. Nedanför breder den hävdade ängen Lillängen ut sig. På andra sidan maren stupar Korpberget lodrätt ner mot vattnet.

8. Lillängen

Traditionellt skötta ängar som Lillängen hör till världens artrikaste miljöer, framför allt när det gäller olika blomväxter. Det kan ju förefalla lite paradoxalt att ängar och hagmarker har denna blomrikedom, där lien och mulen far fram och mejar ner växterna. Men vad lien och betesdjuren gör är att ändra konkurrensförhållandena i marken, så att inte några få konkurrenskraftiga arter som hundkäx och maskros tar över. I och med att de tas bort, får andra blommor en chans att komma upp. Blommor som trivs i näringsfattiga, ljusa och öppna marker. Här på Lillängen hittar du typiska ängsväxter som darrgräs, gullviva, brudbröd och jungfrulin. Darrgräs är ett av våra vackraste gräs med sina glansiga, hjärtformade ax på krusiga grenar som darrar i vinden. Och jungfrulinets intensivt blå färg bidrar också till skönheten i Dyviks lövängar.

Men det är inte bara växter som gynnas av slätter och bete. Blommorna lockar till sig fåglar och pollinerande insekter som fjärilar och humlor. Många av dem är beroende av

ängs- och hagmarkernas blomrikedom och hotas när våra kulturmarker växer igen.

Tyvänn blir ängar som Lillängen en allt ovanligare syn i Sverige. Under de senaste hundra åren har jordbruket genomgått storskaliga förändringar som bland annat innebär att gamla ängsmarker odlas upp eller växer igen. Idag finns det knappt sex promille kvar av de ängsmarker som fanns på slutet av 1800-talet. När ängarna försvinner, försvinner också många av de blommor, insekter och fåglar som är beroende av de öppna markerna. En fågel som har minskat kraftigt i antal är exempelvis göken.

Här får du vända tillbaka alternativt fortsätta cirka 80 meter till Stora strandängen. Den sträckan är inte grusad, så det blir lite knöligare och på ett par ställen ligger det rötter över stigen.

9. Stora strandängen

I Dyviks lövängar finns det fyra strandängar som sköts med slätter och fagning. Även här på Stora strandängen växer det mängder av kärrspira, gökblomster och ängsull på försommaren. I och med att vattenståndet kan variera upp till en meter från år till år, så blir det en dynamisk miljö med stor variation i växtligheten från år till år.

Mitt på strandängen står en hamlad al. Precis som den hamlade asken på Södra strandängen (Stopp 2), beskars alen i toppen för att få löv som torkades till djurfoder. Även om ask, lind och hassel var att föredra, så hamlades och skördades också alar. Särskilt i skärgården där det inte alltid var lika god tillgång på de övriga lövträden.

På mitten av 1980-talet var strandängen helt igenvuxen med vass, älgört och en alridå med hundratalet träd. Arbetsgruppen Dyviks lövängar har återskapat det hävdade landskapet som fanns för hundra år sedan och nu möts du av en betydligt rikare flora än på 1980-talet.

Slätter på Dyviks lövängar. Foto: Hans Källgren.

Hoppas du har haft en trevlig tur!

Fler turer hittar du på tyreso.se/naturguide.

Har du frågor eller funderingar? Kontakta gärna Martina Kiibus, 070-169 81 83

tyresö kommun

